

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

DEVELOPMENT OF GENERAL COMPETENCIES OF THE STUDENTS OF NON-PHILOLOGICAL SPECIALITIES BY MEANS OF THE ENGLISH LANGUAGE

У статті розглядається проблема формування загальних компетентностей фахівців у навчальному процесі з англійської мови у контексті їх професійної підготовки. Авторами підкреслюється доцільність і необхідність формування загальних компетентностей на аудиторних заняттях з англійської мови та самостійній роботі студентів. Визначено умови ефективного формування загальних компетентностей студентів немовних спеціальностей засобами англійської мови. Зокрема, пропонується заохочення студентів до активної пізнавальної та пошукової діяльності з огляду на досвід викладача та його рівень освіченості і культури. Зазначено необхідність ілюстрації викладачем безпосереднього зв'язку між освіченістю людини та рівнем розвитку її критичного мислення, обговорення проблемно-комунікативних ситуацій, які вимагають застосування відповідей навичок. Підкреслено важливість розгляду питань та окремих ситуацій, пов'язаних з громадянською компетентністю, кризь призму культури англословних країн, їх демократичних і ліберальних традицій та цінностей, особливостей їх політичних систем; використання тематики і матеріалів, які спонукають до осмислення і активного обговорення питань, пов'язаних з гендерною рівністю. Наголошується на доцільності розширення спектру рекомендованих друкованих та інтернет джерел для опрацювання студентами за рахунок авторитетних міжнародних англословних видань, зокрема тих, які містять більш достовірну інформацію; обґрунтовується положення щодо використання групових форм роботи з метою формування у студентів навичок командної роботи, яка забезпечує процес вдосконалення англословної мовленнєвої компетентності. Насамкінець, обґрунтовано тезу про активне використання рідної мови в поясненнях, семантизації нового лексичного матеріалу та професійної термінології, перекладних вправах, а також для перекладу фахової термінології з англійської мови на рідну мову і навпаки; рекомендовано використання викладачем сучасної стилістично грамотної української мови, дотримання культури мовлення учасниками навчального процесу.

Ключові слова: компетентнісний підхід, загальні компетентності, професійна підготовка фахівців, навчальний процес з англійської мови.

The article deals with the problem of the development of general competencies of students within the course of the English language teaching process during their professional training. The authors emphasize the advisability and necessity of the development of students' general competencies using the English language. Thus, they define the conditions for the efficient development of general competencies of the students of non-philological specialties while studying the English language and culture. The article suggests encouraging students for active cognitive and searching activities in relation to education and cultural level of the tutor. It is pointed out that it is necessary for the tutor to present illustrations of the direct connection between a personality education and the development of his or her critical thinking, the need for the discussion of some problematic and communicative situations that stimulate critical thinking. The article emphasizes the importance of analyzing issues and situations connected with civil competency from the perspective of English speaking countries and their culture, democratic and liberal traditions and values, their political systems peculiarities. The authors substantiate the idea of using topics and materials leading to the reflection and active discussion of essential gender issues. It is emphasized that it is advisable to enlarge and alter the recommended circle of printed and digital resources in favour of respectable international English language publications, especially those including credible and accurate information; the authors define the thesis about the use of group activities with the view of the development cooperative skills in students alongside with English language communication. Lastly, active employment of the mother tongue is substantiated, i.e. in explanation, introduction of vocabulary of profession, translation exercises and with the aim of professional terminology translation; therefore it is recommended for all participants of the communication process to use contemporary and stylistically correct Ukrainian language, observe its linguistic and communicative culture.

Key words: competence approach, general competencies, professional training of specialists, English language teaching process.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/89.37>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Ольшанський Д.В.,

orcid.org/0000-0003-2482-4453

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
та комунікації
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Кисельова І.І.,

orcid.org/0000-0002-9629-0035

ст. викладач кафедри англійської мови
та комунікації
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Терещук М.О.,

orcid.org/0000-0001-8241-6779

викладач кафедри англійської мови
та комунікації
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Професійна підготовка фахівців у сучасній системі вищої освіти нашої держави здійснюється на основі концепції компетентнісного підходу, згідно з яким здобувачі вищої освіти формують низку необхідних для майбутньої професійної діяльності компетентностей, сформульованих у відповідних нормативних документах [1]. Окреме місце серед визначеної для кожного професійного напряму номенклатури компетентностей належить

загальним компетентностям, які виходять за межі особливостей конкретної сфери, але водночас залишаються необхідними для ефективного функціонування фахівців у своїй галузі. Зокрема, наведемо приклад деяких з них, а саме: здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях; здатність бути критичним та самокритичним; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність працювати в команді та автономно; здатність реалізувати

свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку; здатність спілкуватися державними та іноземними мовами та інші [1, с. 19]. Формулювання загальних компетентностей та їх добір для кожної конкретного напряму підготовки може варіювати без принципової зміни їхньої сутності: формування загальних компетентностей є важливим компонентом професійної підготовки нарівні зі спеціальними (фаховими) компетентностями. Відтак, вони потребують належної уваги у тому числі у процесі викладання іноземної (англійської) мови. Ми прогнозуємо, що навчальний процес з англійської мови за певних умов може сприяти інтенсифікації процесу формування загальних компетентностей в цілому, яке здійснюється у контексті викладання різних дисциплін, що у підсумку матиме синергетичний ефект на систему підготовки кваліфікованого фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема формування різних загальних компетентностей як інтегральний елемент професійної підготовки фахівців є об'єктом аналізу у численних дослідженнях, зокрема, загальнокультурної компетентності (І. Гриценко, Т. Єжова, С. Зубчевська, О. Квітка, О. Малихін, Т. Несвірська, С. Троянська), громадянської та соціальної компетентності (О. Білоус, М. Гончарова-Горянська, І. Жадан, Л. Паніна, О. Пометун, Г. Розлуцька, Т. Смагіна), критичного мислення на основі компетентнісного підходу (В. Надурак, В. Петренко, І. Сущенко, С. Терно, І. Хоменко), інформаційної компетентності (Л. Башманівська, Т. Гуріна, О. Дрогайцев, Г. Плахотнюк, М. Тріпак) та працях інших науковців.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідно зазначити, що попри численні дослідження вказана проблема меншою мірою висвітлювалася у контексті навчання англійської мови. До того ж, вказана проблема не може бути остаточно розв'язана з огляду на об'єктивні закономірності розвитку суспільства та освіти, адже нові продуктивні ідеї, які щоразу виникають як в науковому середовищі, так і на теренах практики, повинні стати об'єктом наукових розвідок.

Формулювання цілей статті, постановка завдання. Відтак, метою цієї статті є визначити теоретичні та практичні умови ефективного формування загальних компетентностей студентів немовних спеціальностей засобами англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Окрім того, що іншомовна мовленнєва діяльність на аудиторних заняттях та у контексті самостійної роботи студентів виступає в якості мети і засобу навчання, вона володіє потужним освітнім та виховним потенціалом. Як жоден інший навчальний предмет, англійська мова охоплює широкий спектр тематики та сфер спілкування, де загальні теми нерозривно пов'язані з фаховою тематикою.

Як комплексну інтегративну характеристику, яка вимагає багатоаспектного підходу до її вивчення, і як одну з важливих компетентностей майбутнього фахівця науковці визначають загальнокультурну компетентність [2, с. 23]. У навчальному процесі з англійської мови ця складова професійної підготовки реалізується через добір автентичних матеріалів (зокрема для читання і аудіювання), які поряд з необхідними мовними одиницями та мовленнєвими патернами містять важливу як для сучасного фахівця, так і для повноцінного члена соціуму інформацію, слугуючи реалізації цілей загальної освіти, розширення кругозору, становлення його ціннісної орієнтації. За нашими спостереженнями, не зважаючи на значну насиченість сучасного суспільства та освіти різноманітною інформацією, її доступність, вагома частина студентів перших курсів має кругозір, обмежений переважно знаннями фактів, отриманих під час попереднього навчання згідно зі шкільною програмою. У вчорашніх школярів дуже часто не сформовано звичку активного сприйняття інформації; у своїй масі вони не завжди демонструють жагу до нового, обмежуючись сприйманням і відтворенням готових шаблонів, що представлені у навчальних книгах та вчителями. Часто вони не готові до визначення особистої позиції щодо певних проблем чи планування своєї власної траєкторії навчання. Завдання вищої освіти полягає вивести студентів на потрібний рівень рефлексії, академічної самостійності, готовності до пошукових дій, в тому числі наукового рівня. Саме з цією метою на практичних заняттях з англійської мови студентам пропонують дискусії щодо питань, на які не обов'язково існують «правильні» або «неправильні» відповіді, хоча можна припустити, що авторитетна думка викладача все ж таки буде братися студентами в розрахунок. Відтак, викладачу англійської мови слід слугувати взірцем висококультурної і всебічно розвиненої особистості, яка своїми діями та власним прикладом повинна заохочувати студентів до розширення інтелектуальних та культурних горизонтів.

У класичній теорії і практиці викладання англійської мови чільне місце завжди посідав підручник або навчально-методичний комплекс. Майстерно укладений, змістовний та побудований із врахуванням чинних принципів та умов ефективності, такий комплекс позбавляє викладачів від необхідності добирати потрібні матеріали на власний розсуд, що не завжди доцільно або можливо. Але яким би ефективним не був підручник, сучасне інформаційне середовище вимагає постійної присутності у ньому його користувачів. Матеріали різнопланових інтернет джерел, медіа ресурсів, інформаційних порталів, платформ тощо не лише містять цінну культурологічну, історичну, географічну, наукову інформацію, але є об'єктами повсякденної взаємодії з ними майбутніх або сучасних фахівців

для оптимізації та удосконалення своїх професійних дій. Як відомо, вивчення будь-якої іноземної мови (у тому числі англійської) асоціюється не лише з оволодінням новим кодом спілкування, але й ознайомленням із значним масивом інформації країнознавчого характеру, тобто фактів з історії, географії, біографічної інформації про видатних особистостей тощо. На аудиторних заняттях з англійської мови у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка студенти немовних спеціальностей відкривають для себе раніше невідомі для себе факти, пов'язані з культурою, мистецтвом, історичними постатями, національними традиціями та особливостями тощо. Причому, цей широкий спектр інформації не обмежується рамками англомовних країн, адже в епоху культурної та економічної глобалізації відомості про культурні, цивілізаційні особливості інших народів можуть представляти інтерес для студентів різних спеціальностей. Так, наприклад, для студентів спеціальності «Міжнародна журналістика» ознайомлення з кар'єрними й корпоративними традиціями Японії та їх порівняння з відповідною практикою європейських країн та Північної Америки здійснювалося в руслі формування декількох загальних та професійних компетентностей: поряд з мовною, мовленнєвою та соціокультурною компетентностями студенти оволодівали загальнокультурною компетентністю, збагачуючи свій світогляд та кругозір; вони також вдосконалювали свої вміння працювати з медіа ресурсами, вчилися критично оцінювати та осмислювати інформацію; а під час обговорення формували здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях, виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Однією з ключових і універсальних загальних компетентностей фахівця слід розглядати здатність до критичного мислення. У науковій літературі критичне мислення визначають як уміння аналізувати інформацію, оцінювати її вірогідність, робити обґрунтовані висновки та приймати виважені рішення [3]. На нашу думку, критичне мислення слід формувати у тому числі під час вивчення окремих тем. Так, наприклад, майбутні журналісти ознайомлювалися з популярними конспірологічними теоріями, аналізували причини їх виникнення і поширення, вчилися спростовувати їх, застосовуючи наукову аргументацію. Принципово важливим є такий алгоритм, за якого студенти можуть вербально пояснити своє ставлення до певних антинаукових теорій замість голосливого заперечення або висміювання. На практичних заняттях з англійської мови у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка ілюструються приклади маніпулятивних технологій, які використовують окремі ЗМІ, аналізуються пропагандистські прийоми, які слугують інструментами інформаційної війни, а також прояви неетичної

журналістики, фейкові новини, стилістика жовтої преси, клікбейти, сенсаційність тощо. Мета цього розбору полягає як в убезпеченні студентів від маніпуляцій і брехні, так і в формуванні належного рівня критичної і фахової компетентності. Формування критичного мислення нерозривно пов'язано з загальнокультурною компетентністю, адже найбільш вразливими щодо фейків і маніпуляцій є індивіди з невисоким рівнем освіченості та недостатнім професійним і життєвим досвідом. У цьому контексті ілюстрація викладачем зв'язку між культурою й освіченістю людини з одного боку та її розвиненим критичним мисленням з іншого може слугувати як формуванню загальнокультурної, так і критичної компетентності студентів.

У наукових працях громадянську компетентність визначають як інтегративну характеристику особистості, що свідчить про ступінь її готовності до ефективного виконання ролі громадянина [4, с. 11]. Без формування громадянської компетентності професійна підготовка фахівців будь якого напрямку не буде повною, але особливо це стосується майбутніх юристів, істориків, філософів, політологів, фахівців бібліотечної справи, міжнародників. Для майбутніх журналістів, зокрема, фундаментальними є питання громадянських прав і свобод, свободи преси та дотримання журналістської етики. Відтак, у програмову тематику дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням» органічно інтегровано теми, пов'язані з правами національних і расових меншин, жінок, дітей; свободи слова і преси, питання служіння громаді і суспільству. Деякі дискусійні питання про необхідність цензури медіа, права меншин чи презумпцію невинуватості можуть не лише викликати жваву англомовну комунікацію, але й додатково пролити світло на важливі проблеми сучасного суспільства. Розгляд цих питань крізь призму культури англомовних країн, їх демократичних і ліберальних традицій та цінностей, особливостей їх політичних систем, що склалися протягом сотень років, є важливою частиною формування загальнокультурної, соціокультурної, комунікативної та фахової компетентностей студентів.

Як своєрідну підмножину громадянської компетентності можна умовно вважати гендерну компетентність як інтегровану сукупність цінностей, настанов, знань, умінь, навичок щодо гендерної складової сфери прав людини, яка дає змогу ефективно впроваджувати принцип рівних прав і можливостей різних статей в усіх сферах життєдіяльності суспільства [5, с. 228]. На сучасному етапі розвитку суспільства гендерна свідомість є ознакою цивілізованості суспільства та його окремих членів, необхідним елементом людської гідності та фахової придатності індивіда. Зокрема, на практичних заняттях з англійської мови студенти ознайомлювалися з життєвим і творчим

шляхом класичної британської письменниці Джейн Остін, яка залишила після себе значний літературний спадок і своїм життям і творчістю продемонструвала світу, що, незважаючи на нерівні гендерні умови тогочасного суспільства, жінки здатні проявити свій інтелектуальний та творчий потенціал нарівні з чоловіками. Подальший блок питань спонукав студентів до активного обговорення ролі жінок у сучасному суспільстві та порівняння зі статусом, який вони мали у минулому, або з тим несправедливим статусом кво, який досі ще спостерігається у деяких культурах.

Однією із загальних компетентностей, що підлягає формуванню у процесі професійної підготовки фахівця – здатність працювати в команді, що передбачає вміння працювати з людьми з різних соціокультурних середовищ для досягнення загальної мети. [6, с. 60]. Ця компетентність високо цінується у сучасному професійному середовищі незалежно від фаху, і при прийомі на роботу пріоритет надається тим кандидатам, які можуть продемонструвати, як саме вони діють у співпраці з іншими, і який особистий внесок при цьому вони можуть зробити у загальний результат. У теорії і практиці викладання іноземних мов групові форми роботи традиційно мають свою нішу: вони використовуються для збільшення інтенсивності комунікації студентів у форматі студент-студент і зменшення інтеракції у форматі викладач-студент. Робота у групах ґрунтується на прийомі мозаїчного читання (аудіювання). Згідно з визначенням алгоритму на першому етапі аудиторія студентів ділиться на дві групи, кожна з яких має опрацювати свою частину інформації (тексту, статті), а на другому етапі студенти різних груп об'єднуються у пари таким чином, щоб у процесі комунікації один з одним довідатися ту частину інформації, якої не вистачає для отримання повної картини. У парах і групах доречно також здійснювати рольові ігри і драматизації, дискусії та дебати, виконувати проблемні завдання та дослідницькі проекти.

Одним із важливих аспектів загальної і професійної компетентності фахівців є здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, і в тому числі спираючись на сформовані навички використання інформаційних і комунікаційних технологій [7, с. 33]. Студенти різних спеціальностей повинні вміти працювати зі значними інформаційними масивами, виокремлювати релевантні інформаційні блоки, робити узагальнення. За нашими спостереженнями, основна маса студентів тяжіє до певних ресурсів і платформ, до яких вони звикли, і це може дещо знизити ефективність користування інформаційними ресурсами в цілому. Наприклад, сучасне молоде покоління студентів надає перевагу соціальним мережам перед онлайн версіями газет і журналів через

доступність та актуальність перших. У той же час, молоді люди готові дещо пожертвувати якістю контенту, що може бути типовим для соціальних мереж та деяких Інтернет видань. Ознайомлюючись з традиціями і культурними особливостями англomовних країн, студенти дізнаються, що традиційна друкована преса в цих країнах, хоча вже дещо поступилася популярністю ресурсам Інтернет, все ж утримує певний стабільний сегмент в уподобаннях британців, американців, канадців, австралійців та інших представників англomовного світу. Особливо це стосується відомих газетних і журнальних видань з репутацією, які окрім оригінальної друкованої форми мають ще й онлайн версії. На нашу думку, варто запропонувати студентам розширити спектр своїх джерел за рахунок більш традиційних, нехай і не завжди актуальних щодо поточного моменту, але більш надійних у плані достовірності інформації.

Серед загальних компетентностей, які визначені в якості пріоритетних цілей професійної підготовки студентів немовних спеціальностей окремо слід сказати про здатність спілкуватися державною та іноземними мовами. Стосовно ролі державної (української) мови у навчальному процесі з англійської мови існують різні позиції і підходи, які варіюють від повного виключення рідної мови до обмеженого використання в поясненнях, семантизації нового лексичного матеріалу та професійної термінології, перекладних вправах. Нам імпонує саме другий підхід, особливо стосовно перекладу фахової термінології з англійської мови на рідну мову і навпаки, маючи на увазі, що навчання англійської мови не є автономним по відношенню до професійної підготовки, а є невід'ємною складовою цього процесу. Підкреслюючи принципову увагу до обґрунтованого використання рідної мови, зазначимо, що викладачу варто слугувати орієнтиром для студентів щодо використання сучасної стилістично грамотної української мови, відповідально й добросовісно дотримуватися культури мовлення.

Висновки. Отже, сумуючи викладене вище, умовами ефективного формування загальних компетентностей студентів немовних спеціальностей у навчальному процесі з англійської мови є наступні:

1. Заохочення викладачем студентів до активної пізнавальної та пошукової діяльності, спираючись на власний життєвий й професійний досвід та відповідний рівень освіченості і культури.
2. Практична ілюстрація викладачем прямо пропорційного зв'язку між освіченістю людини та рівнем розвитку її критичного мислення, обговорення проблемно-комунікативних ситуацій, які вимагають застосування відповідних навичок.
3. Розгляд питань та окремих ситуацій, пов'язаних з громадянською компетентністю, крізь

призму культури англomовних країн, їх демократичних і ліберальних традицій та цінностей та особливостей їх політичних систем.

4. Використання тематики і матеріалів, які спонукають до осмислення і активного обговорення питань, пов'язаних з гендерною рівністю.

5. Розширення спектру рекомендованих друкованих та інтернет джерел для опрацювання студентами за рахунок авторитетних міжнародних англomовних видань, які містять достовірну й перевірену інформацію.

6. Використання групових форм роботи з метою формування у студентів навичок командної роботи разом із вдосконаленням англomовної мовленнєвої компетентності.

7. Використання рідної мови в поясненнях, семантизації нового лексичного матеріалу та професійної термінології, перекладних вправах, а також для перекладу фахової термінології; використання викладачем сучасної стилістично грамотної української мови, дотримання культури мовлення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про затвердження методичних рекомендацій щодо стандартів вищої освіти : наказ М-ва освіти і науки України від 27 бер. 2025 р. № 512. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2025/03/27/nakaz-mon-512-vid-27-03-2025.pdf> (дата звернення: 24.11.2025).

2. Малихін О. В., Гриценко І. С. Формування загальнокультурної компетентності студентів філо-

логічних спеціальностей: монографія. Київ : Видавництво ТОВ, 2015. 492 с.

3. Мудра С.В. Інтеграція елементів критичного мислення в навчання англійської мови студентів нефілологічних факультетів. *Педагогічна академія. Наукові записки*. № 17 (2025). URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/915/794> (дата звернення: 24.11.2025).

4. Жадан І. В. Громадянська компетентність: соціальні очікування і реалії: монографія. Кропивницький : Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної соціальної та політичної психології, 2022. 110 с. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/ZhadanMono2022.pdf> (дата звернення: 24.11.2025).

5. Савків Т.В. Формування гендерної компетентності соціальних працівників як невід'ємної складової професійної підготовки. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Сер. Педагогічні науки*. 2019. Вип. 3. С. 227–231.

6. Левіт Д., Євтухова Т. Розвиток soft skills у контексті сталого розвитку освіти. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. No 1, т. 2. С. 57–62. URL: <https://www.oip-journal.org/index.php/oip/article/view/256/189> (дата звернення: 24.11.2025).

7. Башманівська Л.А., Башманівський В.І. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності як компонент підготовки майбутніх журналістів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. № 2, т. 76. С. 30–39. URL: <https://www.proquest.com/openview/2bdf60cae05ae724b2b2d0545fece256/1?pq-origsite=gscholar&cbl=6515896> (дата звернення: 24.11.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025